

ГОЛОКОСТ В УКРАЇНІ

Михайло Тяглий

Український центр вивчення історії Голокосту м. Київ

<http://www.holocaust.kiev.ua/>

E-mail: mikhail.tyaglyy@gmail.com

Мета курсу – сприяти виникненню у студентів уяви про трагедію українського єврейства в роки Другої світової війни (у контексті долі всього європейського єврейства в роки нацистського панування в Європі – Катастрофа, Голокост, Шоа) і пов’язану з Голокостом наукову та морально-етичну проблематику. Розкривається фактична сторона знищення європейського єврейства і внутрішня логіка Катастрофи, обговорюються відомі на сьогодні історіографічні доробки з кожного з аспектів курсу, здійснюється спроба усвідомлення світоглядної проблематики Голокосту, його наслідків.

Центральне місце курсу приділено долі євреїв України в період нацистського панування в Європі. Які риси Голокосту в Україні є загальними, які є особливими? Як проходило переслідування та знищення українського єврейства та якій вплив події на теренах України оказали на формування загальної політики нацистів щодо «єврейського питання» в Райху? Як вплинув Голокост на українське суспільство, та яку позицію воно та його окремі складові займали щодо «остаточного розв’язання»? Яким було ставлення українського націоналістичного руху до євреїв та Голокосту? Чим відрізнялися події Голокосту в різних регіонах України, та чим були обумовлені специфічні риси «остаточного розв’язання»? Чим доля євреїв відрізнялася від долі інших груп, які підпадали під «особливе поводження»? Якими були наслідки Голокосту як для євреїв України, так і для українського суспільства загалом?

22. Заняття 1. Вступ. Проблематика і термінологія курсу. Визначення завдань курсу та принципів роботи (1 год.)

Обов'язкова література:

Михман, Дан. *«Катастрофа» с точки зрения историков: проблемы концептуализации, периодизации и интерпретации* // Михман, Дан. *Историография Катастрофы: Еврейский взгляд.* – Днепропетровск, 2005. – С. 21-56.

Нахманович, Віталій. *Голокост як наукова і світоглядна проблема. Погляд з України* // *Україна в другій світовій війні: погляд з ХХІ ст.* — К.: Наукова думка, 2011. — С. 802—863.

Додаткова література:

Кульчицький, Станіслав. *Голодомор в Україні та український Голокост* // *Голокост і сучасність.* – 2008. – № 1 (3). – С. 88-98.

Поza межами розуміння. Філософи та богослови про Голокост / Ред.-сост. Дж. К. Рот і М. Беренбаум, вступ. ст. Л. Фінберга. – К.: Дух і Літера, 2001. – 434 с.

23. Заняття 2. На порозі Третього райху. Ідеологія нацистської партії в контексті європейського антисемітизму. Початок Другої світової війни та «нові можливості»: радикалізація «вирішення єврейської проблеми» (1 год.)

Обов'язкова література:

Wistrich, Robert. *Hitler and the Holocaust.* – *Chapter 2: from Weimar to Hitler*, p. 30-58; *Chapter 3: Persecution and Resistance*, p. 61-86. – New York: Modern library, 2003.

Додаткова література:

Nolzen, Armin. *The Nazi party and its violence against the Jews, 1933--1939: violence as a historiographical concept* // *Third Annual Workshop "New Perspectives in Holocaust Research"*, at Yad Vashem, November 22, 2001 (www.yadvashem.org)

Dean, Martin. *The Development and Implementation of Nazi Denaturalization and Confiscation Policy up to the Eleventh Decree to the Reich Citizenship Law* // *Holocaust and Genocide Studies.* – 2002. – Vol. 16, No. 2, pp. 217-242.

24. Заняття 3. Початок Голокосту на теренах СРСР і України. «Працюючи назустріч фіюреру». Формування «остаточного розв'язання» (1 год.)

Обов'язкова література:

Лауэр Венди. *«Опережающее подчинение» и осуществление нацистами Холокоста в Украине: взаимодействие центральных и местных властей в генеральном округе Житомир (1941-1944)* // *Проблеми історії Голокосту.* – 2007. – Вып. 4. – С. 31-60.

Додаткова література:

Браунинг, Кристофер. *По поводу моей книги «Истоки окончательного решения»: замечания об окончательном решении, его предпосылках и важнейших последствиях* // *Яд Вашем: Исследования.* – Иерусалим, 2010. – Сб. 2. – С. 77-95.

Маттеус, Юрген. *Початок Голокосту та війна проти Радянського Союзу* // Бабин Яр: Масове убивство і пам'ять про нього (Мат-ли міжнар. конференції 24-25 жовт. 2011 р., Київ). – К.: Укр. центр вивч. іст. Голокосту, 2012.

25. Заняття 4. Геноцид євреїв у контексті окупаційної політики в різних окупаційних зонах України у 1942-1944 рр.: лівобірежна Україна, райхскомісаріат «Україна», Трансністрія, дистрикт «Галичина» (1 год.)

Обов'язкова література:

Solonari Vladimir. «*Model Pro vince*»: *Explaining the Holocaust of Bessarabian and Bukovinian Jewry* // Nationalities Papers, 2006, Vol. 34, No. 4, pp. 471-500.

Додаткова література:

Прусин, Александр. *Украинская полиция и Холокост в генеральном округе Киев, 1941-1943: действия и мотивации* // Голокост і сучасність. – 2007. – № 1 (2). – С. 31-59.

Deletant, Dennis. *Ghetto experience in Golta, Transnistria* // Holocaust and Genocide Studies. – 2002. – Vol. 18, No. 1, pp. 1-26.

Айкель, Маркус. *Способствуя проведению Холокоста: местная администрация в оккупированной немцами Центральной и Восточной Украине (1941-1944)* // Голокост і сучасність. – 2009. – № 1 (5). – С. 9-26.

Ангрік, Андрей. *У взаємодії сил. До питання про німецький вплив на національну політику в Чернівцях до початку та під час реалізації плану «Барбаросса»* // Голокост і сучасність. – 2010. – № 1 (7). – С. 9-61.

Солонарь, Владимир. *Ставлення до євреїв Буковини з боку радянської та румунської адміністрацій у 1940-1944 рр.* // Голокост і сучасність. – 2010. – № 2 (8). – С. 118-148.

Нахманович В.Р. *До питання про склад учасників каральних акцій в окупованому Києві (1941–1943)* // Друга світова війна і доля народів України: Матеріали 2-ї Всеукраїнської наукової конференції, м. Київ, 30-31 жовтня 2006 р. – К.: Зовнішторгвидав, 2007. – С. 227-262.

26. Заняття 5. «Расові вороги» та «асоціальні елементи»: доля ромів України, принципи нацистської політики щодо двох груп у порівнянні (1 год.)

Обов'язкова література:

Тяглий, Михайло. *Окупаційна політика та доля ромів України* // Україна в Другій світовій війні: Погляд з ХХІ століття. – Київ: Наукова думка, 2011. – Кн. 2. – С. 864-897.

Додаткова література:

Солонари, Владимир. *Этническая чистка или борьба с преступностью? Депортация румынских цыган в Транснистрию в 1942 г.* // Голокост і сучасність. – 2008. – № 1 (3). – С. 65-87.

Круглов, Александр. *Геноцид цыган в Украине в 1941-44 гг.: статистико-региональный аспект* // Голокост і сучасність. – 2009. – № 2 (6). – С. 83-113.

Holler, Martin. "Like Jews?" *The Nazi Persecution and Extermination of Soviet Roma Under the German Military Administration: A New Interpretation, Based on Soviet Sources* // Dapim. Studies on the Shoah. – 2010. Vol. 24. – P. 137-176.

27. Заняття 6. Український націоналістичний рух та «єврейське питання» (2 год).

Обов'язкова література:

Carynnyk Marco. *Foes of our rebirth: Ukrainian nationalist discussions about Jews, 1929-1947* // Nationalities Papers. – 2001. – 39: 3, 315-352

Додаткова література:

Нахманович В.Р. *Буковінський курінь і масові розстріли євреїв Києва восени 1941 р.* // Український історичний журнал. – 2007. – № 3. – С. 76-97.

Himka, John-Paul. *The Lviv Pogrom of 1941: The Germans, Ukrainian Nationalists, and the Carnival Crowd* // Canadian Slavonic Papers/Revue canadienne des slavistes. – 2011. – Vol. LIII, Nos. 2–3–4. – P. 209-243.

Finder, Gabriel N. and Prusin, Alexander V. *Collaboration in Eastern Galicia: The Ukrainian police and the Holocaust* // East European Jewish Affairs. – 2004. – № 34:2, pp. 95–118.

Химка, Іван-Павло. *Достовірність свідчення: реляція Рузі Вагнер про львівський погром влітку 1941 р.* // Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі. – 2008. – № 2 (4). – С. 43-79.

28. Заняття 7. Ставлення цивільного неєврейського населення до геноциду євреїв. Рятуння та Праведники народів світу (1 год.)

Обов'язкова література:

Редлих Шимон. *Моральні принципи в повсякденній дійсності: митрополит Андрей Шептицький і євреї в період Холокосту і Другої світової війни* // Проблеми історії Голокосту. – 2006. – Вып. 3. – С. 85-104.

Lower Wendy. *Pogroms, mob violence and genocide in western Ukraine, summer 1941: varied histories, explanations and comparisons* // Journal of Genocide Research. – 2011. – No. 13 (3), pp. 217–246.

Додаткова література:

Bartov, Omer. *Wartime Lies and Other Testimonies: Jewish-Christian Relations in Buczacz, 1939-1944* // East European Politics and Societies. – 2011. – № 25. – P. 486-511.

Struve, Kai. *Rites of Violence? The Pogroms of Summer 1941* // Polin. Studies in Polish Jewry. – 2012. Vol. 24. – P. 257-274.

Азізян, Самвел. *Галицькі вірмени і Голокост: постановка проблеми* // Голокост і сучасність. – 2009. – № 1 (5). – С. 60-69.

29. Заняття 8. Реакція євреїв на нацистську політику геноциду. Стратегії виживання. Протистояння та опір. Наслідки Голокосту для українського єврейства, а також у всесвітньо-історичній перспективі (1 год.)

Обов'язкова література:

Altskan Vadim. *On the Other Side of the River: Dr. Adolph Herschmann and the Zhmerinka Ghetto, 1941–1944* // *Holocaust and Genocide Studies*. – 2012. – V. 26, no. 1. – P. 2–28

Додаткова література:

Керик, Мирослава. *Стратегії і способи порятунку євреїв у Львові у 1941-1944 роках* // *Вісник Львівського університету. Сер. «Історія»*. – 2007. – Спец. вип. – С. 546-566.

Михман, Дан. *Єврейське спротивлення во время Катастрофы и его значение: Теоретические наблюдения* // Михман, Дан. *Историография Катастрофы: Еврейский взгляд*. – Днепропетровск, 2005. – С. 242-271.

Тяглый, Михаил. *Противостояние евреев Крыма нацистскому геноциду (1941-1944)* // *Культура народов Причерноморья*. – 2005, № 66, с. 64-73.

30. Заняття 9. Голокост в ряду інших геноцидів: порівняльний аналіз. Історична пам'ять про Голокост в сучасній Україні. Культура пам'яті та політика пам'яті про Голокост в Україні (1 год.)

Обов'язкова література:

Heinsohn Gunnar. *What makes the Holocaust a uniquely unique genocide?* // *Journal of Genocide Research*. – 2000. – No. 2(3), pp. 411–430.

Иванова Елена. *Региональные особенности коллективной памяти студентов о Холокосте в современной Украине* // *Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі*. – 2008. – № 2 (4). – С. 9–28.

Rudling Per A. *The OUN, the UPA and the Holocaust: A Study in the Manufacturing of Historical Myths* // *The Carl Beck Papers*. – 2011. – No. 2107. – 72 p.

Додаткова література:

Himka, John-Paul. *Debates in Ukraine over nationalist involvement in the Holocaust, 2004–2008* // *Nationalities Papers*. – 2011, Vol. 39, No. 3. – P. 353–370.

Подольський, Анатолій. *Українське суспільство і пам'ять про Голокост: спроба аналізу деяких аспектів* // *Голокост і сучасність. Студії в Україні і світі*. – 2009. – № 1 (5). – С. 47–59.

Єврейська спадщина в Україні та репрезентації Голокосту: обговорення книжки Омера Бартова «Забуті» (автори Т.Ц. Амар, К. Ганцер, М. Шкандрій, А.В. Вендланд, І. Герасімов, О. Бартов) // *Україна Модерна*. – 2009. – № 15 (4). – С. 273-348.

Нахманович, Віталій. *Бабин Яр. Історія, сучасність, майбутнє?.. (Роздуми до 70-річчя кийівської масакри 29-30 вересня 1941 р.)* // *Український історичний журнал*. – 2011. – № 6. – С. 105-121.

Гон М. *Геноциди першої половини ХХ століття. Навч. посібник для студентів історичних спеціальностей вищих навчальних закладів*. Івано-Франківськ: Лілея-НВ, 2009. – 180 с.

Charny, Israel W. *A classification of denials of the Holocaust and other genocides* // *Journal of Genocide Research*. – 2003, № 5(1), pp. 11–34.

Rohdewald, Stefan. *Post-soviet remembrance of the Holocaust and national memories of the Second World War in Russia, Ukraine and Lithuania* // *Forum for Modern Language Studies*. – 2008. – Vol. 44 No. 2, pp. 173-184.